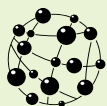

Politika do školy patří

Metodický materiál pro učitele

Tato publikace vznikla v rámci projektu *Výchova k občanství (PVO)* a je součástí uceleného souboru koncepčních a metodických materiálů pro učitele a praktiky, které vytváří Centrum občanského vzdělávání (COV) v rámci své činnosti.

COV učitelům dále nabízí:

- **Adaptované materiály Rady Evropy**

- o Adaptované vybrané materiály Rady Evropy v oblasti občanského vzdělávání. Jejich cílem je poskytnout podporu učitelům a praktikům v oblasti výchovy k demokratickému občanství a výchovy k lidským právům (VDO/VLP). Příručky ujasňují klíčové pojmy a nabízejí konkrétní učební modely a materiály v oblasti VDO/VLP pro žáky a studenty od prvního stupně základní školy až po střední školu.

- o Materiály je možno zdarma objednat v tištěné podobě nebo stáhnout v PDF na metodickém portálu www.vychovakobcanstvi.cz.

- **Praktické lekce**

- o Osvědčené učební lekce vytvořené a vyzkoušené učiteli a recenzované lektory COV. Vznikaly v průběhu PVO a podíleli se na nich učitelé ze čtyřiceti škol celé ČR, kteří prošli akreditovaným osmdesátihodinovým kurzem.
- o Lekce je možno stáhnout včetně příloh na webu www.vychovakobcanstvi.cz. Lze přidat také své vlastní komentáře, inspirovat se zkušenostmi jiných či zapojit se do tvorby nových lekcí. Vyhledávání usnadňují klíčová slova a různé možnosti třídění.

- **Přehledy metodických materiálů**

- o Přehled vybraných českých a zahraničních metodických materiálů pro občanské vzdělávání s odbornými i praktickými komentáři metodiků z COV. Umožňuje rychlou orientaci na trhu s ohledem na klíčová témata i věk žáků a studentů.

- o Dostupné včetně odkazů na webu www.vychovakobcanstvi.cz.

- **Koncepci „Výchova k občanství“**

- o Doplňující koncepce k současnému kurikulu sloužící především ke společnému přemýšlení o tom, co to vlastně občanství je a jaké jsou hlavní vzdělávací cíle v této oblasti. Koncepce sice respektuje východiska vzdělávací reformy a pojetí oboru *Výchova k občanství* v RVP, zároveň však identifikuje slabá místa ve vzdělávacích výstupech tohoto oboru. Tyto nedostatky napravuje v kontextu potřeb české demokracie, mezinárodních výzkumů a zahraničních zkušeností.

- o Zdarma k objednání či ke stažení na webu www.obcanskevzdelavani.cz.

- **Analýzu „Občanské vzdělávání v kontextu českého školství“**

- o Analytická sonda na základě mezinárodních výzkumů shrnuje, které občanské znalosti, dovednosti a postoje našim žákům a studentům chybí.

- o Zdarma k objednání či ke stažení na webu www.obcanskevzdelavani.cz.

Politika do školy patří

Metodický materiál pro učitele

Masarykova univerzita

Brno 2012

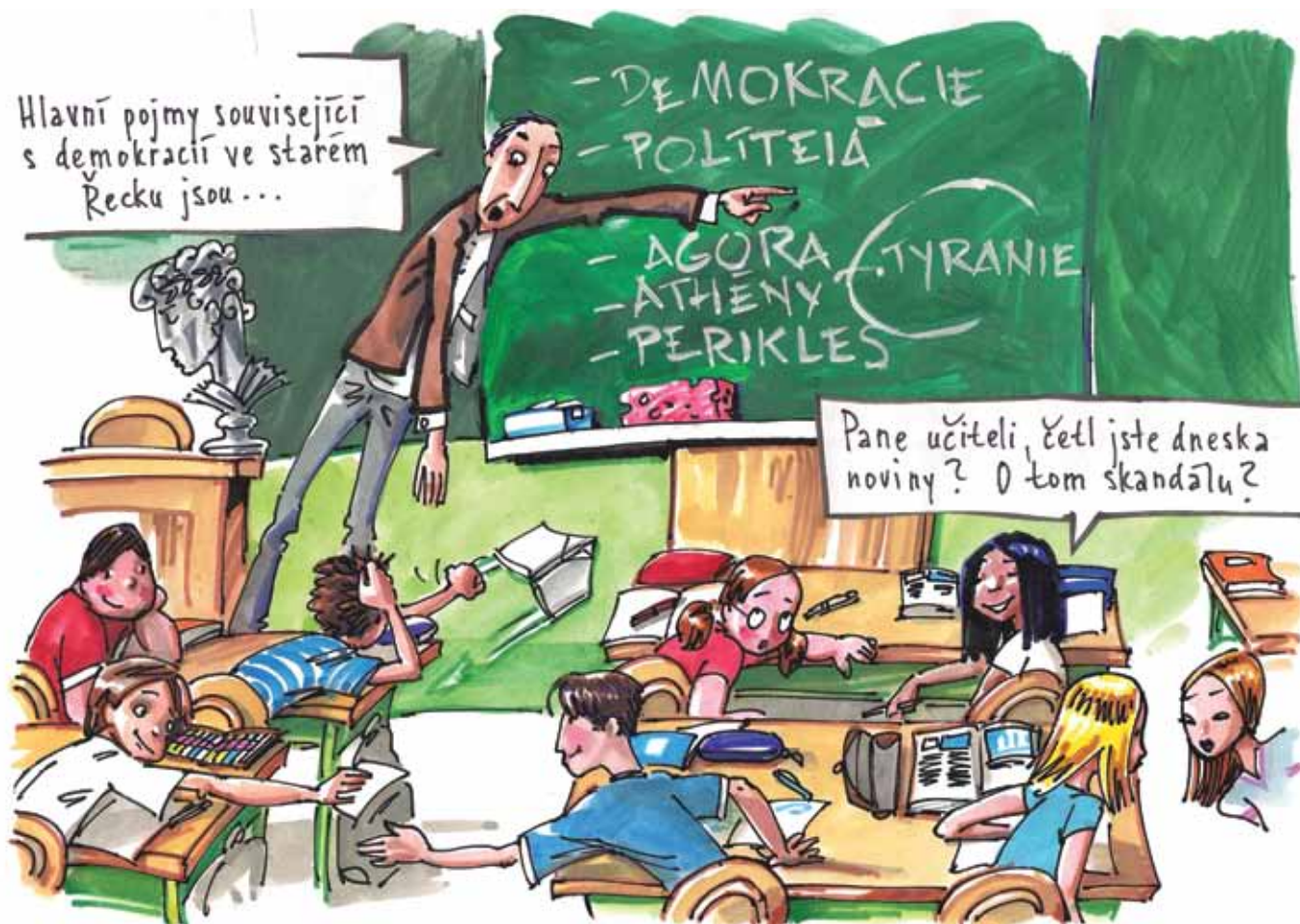
POLITIKA DO ŠKOLY PATŘÍ

Obavy z politiky ve škole jsou přirozené

Politika ve školách bylo a je citlivé téma. V našem prostředí mají obavy z politické manipulace ve školách svůj základ ve zkušenosti s komunistickým režimem, který politicky „vzdělával“ celou společnost od předškolního do důchodového věku. Manipulace ovšem není výsadou nedemokratických režimů a její riziko je samozřejmě přítomné i dnes. Velký rozdíl je však v tom, že z manipulace často neobviňujeme už jen politický systém, ale riziko podobného obvinění nese i samotný učitel. I proto velká část učitelů odmítá o aktuální politice ve škole se žáky mluvit. Mnohdy v domnění, že se tím riziku přílišného ovlivňování žáků svými osobními postoji vyhne. Je tomu tak překvapivě často také v předmětech, jako je občanská výchova.

Navzdory tomu je cílem následujících stránek ukázat, že zabývat se ve školách politikou je normální a dokonce velice důležité. Pokusíme se také alespoň trochu obavy učitelů rozptýlit tím, že jim nabídneme několik základních pravidel a návodů, jak s politickými tématy ve škole pracovat. Jsme si přitom vědomi toho, že mít určité obavy a velký respekt před vyučováním politických nebo společensky kontroverzních témat je první důležitá podmínka k tomu, aby taková výuka dopadla dobře.

Při sepisování návodů a postupů pro výuku o aktuálních politických tématech jsme se snažili „nevymýšlet trakar“. Vycházeli jsme z vlastní zkušenosti z prostředí českých škol a poznatků vyspělých demokratických zemí, kde mají s výukou o politice ve školách bohaté zkušenosti.

Šest argumentů, proč politika do školy patří

1. Výchovu k aktivnímu občanství potřebujeme

Jaké argumenty tedy zdůvodňují tezi, že má smysl se do rizika spojeného s výukou politických a kontroverzních témat na školách pouštět? V první řadě je nutné podotknout zejména to, že v české společnosti dlouhodobě prožíváme hlubokou frustraci z veřejného a politického života. Občané nevěří zvoleným politikům a ztrácejí zájem o veřejné dění, což krizi veřejného života jen dále prohlubuje. Není to sice velká útěcha, ale podobný problém dnes řeší prakticky všechny demokratické země. Všude hledají cesty, jak přivést občany k aktivnímu podílu na veřejných záležitostech, protože je zvýšení občanské participace způsobem, jak politiku změnit a jak se zbavit sdíleného pocitu beznaděje.

Tento aktivní proces musí mít přirozeně počátek už u mladé generace. Zabývat se aktuálním veřejným děním je zřejmě hlavní způsob, jak žákům zprostředkovat dovednosti a postoje aktivního občanství. Čeští žáci v nich – velmi mírně řečeno – nevyčníkají. Svědčí o tom jak běžná zkušenost, tak především celá řada průzkumů. Velmi důležitým ukazatelem jsou v tomto směru výsledky rozsáhlého mezinárodního průzkumu ICCS z roku 2009 nebo průzkumu společnosti Člověk v tísni z roku 2012. Jejich závěry jasně říkají, že čeští žáci výrazně zaostávají zejména ve všech kategoriích tzv. aktivního občanství. Nejenže se málo zajímají o veřejné dění, ale zároveň se málo zapojují do běžných aktivit občanské společnosti. Důvody k nízké občanské aktivitě českých žáků pochopitelně neleží primárně ve škole, ale škola je rozhodně jedním z míst, kde lze tento stav pozitivně ovlivnit.

Předpokládaná účast v národních volbách

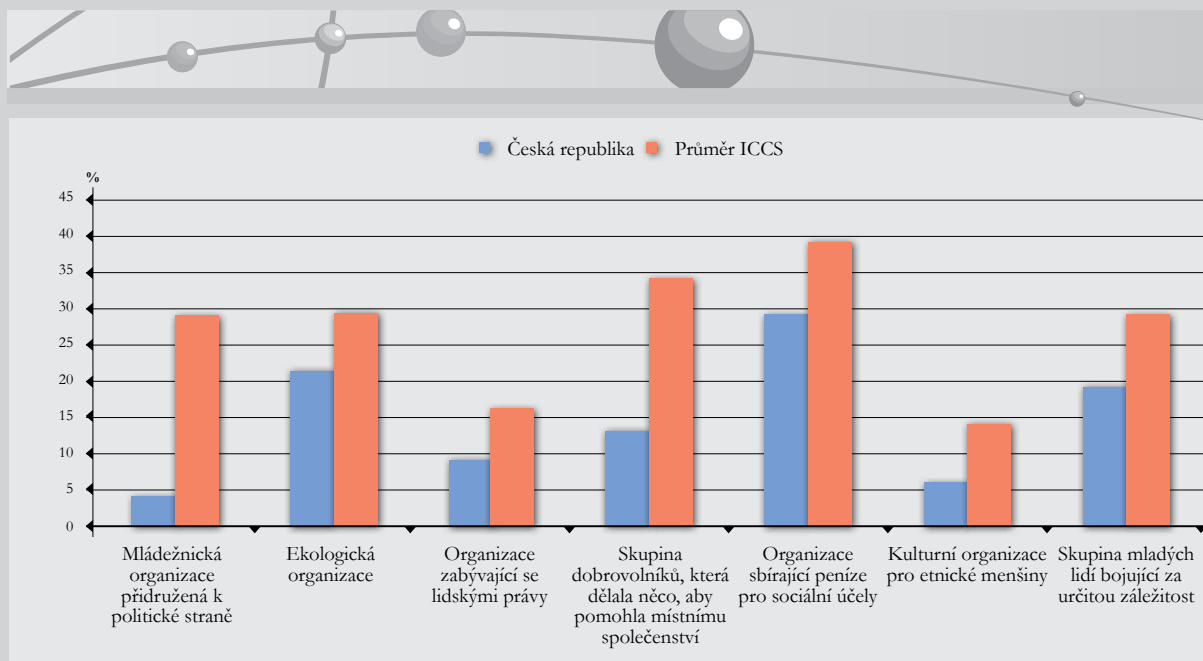
V ČR plánuje svou účast v národních volbách zhruba 50 % žáků, což je oproti jiným zemím výrazně nejnižší výsledek. Mezinárodní průměr je 81 % a druhý nejnižší výsledek mělo Bulharsko se 69% deklarovanou volební účastí.

Předpokládaná participace na politických aktivitách

Čeští žáci zaznamenali nejnižší výsledek (společně s Belgií).

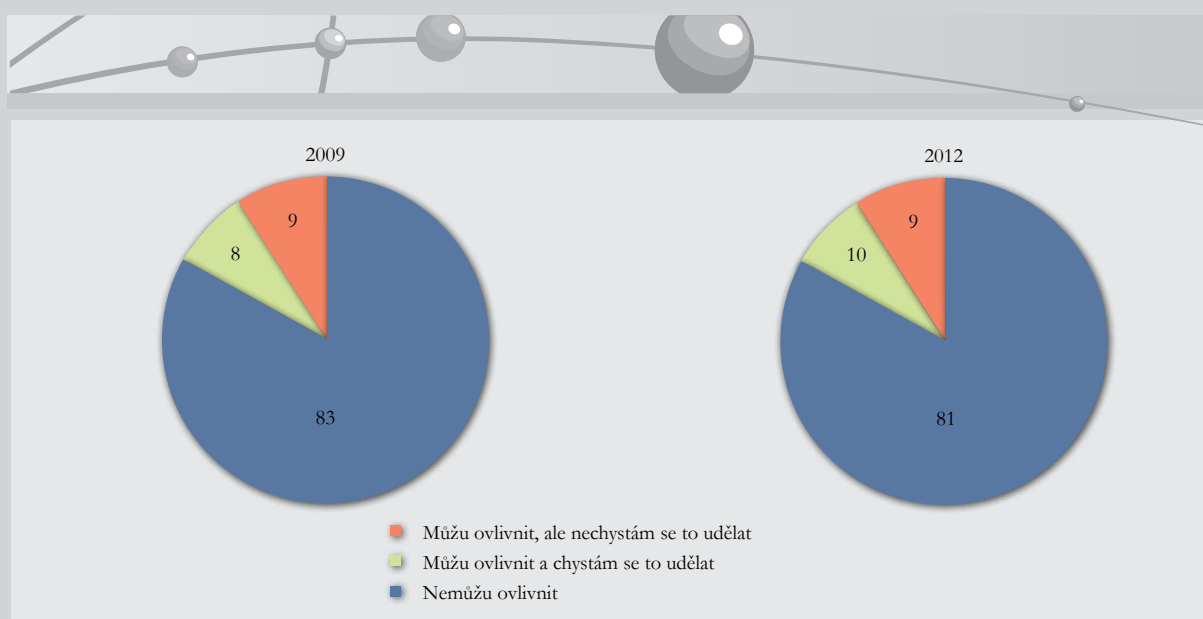
Čeští žáci v mezinárodním srovnání deklarovali nejmenší důvěru v národní vládu (55 %) a politické strany (28 %), naopak nadprůměrně důvěřují médiím (65 %).

Participace na občanských aktivitách mimo školu

Zdroj: SCHULZ, Wolfram a kol. První zjištění z Mezinárodní studie občanské výchovy. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2010.

Průzkum hodnotového zaměření českých středoškoláků, který provedla společnost Člověk v tísni, ukázal na zřejmě jednu z hlavních příčin: čeští žáci nevěří, že mohou v České republice něco změnit.

Zdroj: Jeden svět na školách. Zpráva o dotazníkovém šetření na středních školách 2012 včetně porovnání s výsledky 2009, Člověk v tísni, Millward Brown, 2012.

V zahraničí se mnoho studií věnovalo otázce, jaké přínosy má začlenění aktuálních politických a společensky kontroverzních témat do školní výuky. Předkládáme soubor těch častěji uváděných¹:

- rozvoj kritického myšlení,
- větší volební účast v pozdějším věku,
- větší podpora základních demokratických hodnot,
- větší účast na politických debatách,
- větší zájem o politické dění v médiích,
- větší zájem o rozhodovací procesy v politice,
- větší důvěra ve schopnost ovlivnit veřejné dění a větší participace.

2. Škola je pro kontroverzní témata bezpečným prostředím

Důležitým argumentem, proč se politickými a kontroverzními tématy ve škole zabývat, je také skutečnost, že pro většinu žáků je škola jediné místo, kde se mohou setkat s různými názory a pod metodickým vedením je otevírat a diskutovat o nich. Vně školní instituce se přirozeně setkávají především s názory, které jsou vlastní jejich rodinnému prostředí nebo komunitě, ve které žijí. Úkolem školy přitom není vzdálit je postojům, které přejímají ve svém domácím prostředí či „naučit je správným názorům“. Úkolem školy je zprostředkovat žákům zkušenost s jinými, často zcela protikladnými postoji a naučit je se s nimi kriticky – ale zároveň v rámci demokratické občanské diskuse – vyrovnávat. Tyto dovednosti jsou velice důležité pro osobní přesvědčení žáků, že jsou schopni své názory obhájit a zároveň se normálním způsobem vyrovnat s názory druhých.

1 BARTON, Keith a McCULLY, Alan. Teaching Controversial Issues... Where Controversial Issues Really Matter. Teaching History, 2007, 127.

EHMAN, Lee. Social Studies Instructional Factors Causing Change in High School Students' Sociopolitical Attitudes over a Two-Year Period. Příspěvek prezentovaný na výročním setkání American Educational Research Association [Americká asociace pro výzkum ve vzdělávání]. New York, 1977, duben.

V této souvislosti je potřeba také odmítnout na veřejnosti velmi často zaznívající tezi, že škola nemá vychovávat, ale pouze vzdělávat, protože výchova je záležitostí rodičů. Kromě skutečnosti, že výchova a socializace patří k cílům stanoveným v základních kurikulárních dokumentech, je třeba si připustit, že škola žáky vychovává přirozeně. Dlouholetý, **téměř** každodenní pobyt žáků na její půdě významně ovlivňuje jejich postoje a vzorce chování. Rozumnou reakcí je tedy jednoduše vzít výchovný rozměr školního pobytu žáků jako fakt a otevřeně s ním pracovat, a to i v otázkách politického a občanského života.

Důležitá je pochopitelně schopnost si takový přístup obhájit před rodiči nebo komunitou. Snad každá škola má nepříjemnou zkušenost se stížnostmi od rodičů na obsah výuky. Snaha vyhnout se těmto konfliktům a redukovat kontroverzní témata ve výuce na minimum však dlouhodobě nepřináší žádné opravdové řešení. I zahraniční materiály se o těchto konfliktech zmiňují a tvrdí, že jediným skutečným východiskem z hlediska školy je být transparentní a naučit se před rodiči a místní komunitou svou práci obhájit².

3. Škola není apolitické prostředí

Existuje zažitě přesvědčení, že instituce školy zaštiťuje jakési apolitické prostředí odtržené od aktuálního politického dění. V praxi to však tak jednoduché není. Základní školy jsou u nás obvykle zřizovány obcemi a střední školy zřizují kraje. Obsazování pozic ředitelů a ředitelky škol je poměrně často výsostně politický proces, stejně jako přidělování investic do rozvoje škol. Nelze ostatně pominout ani řízení školství ze strany Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, které je politicky vedenou institucí. Dopady rozhodnutí na úrovni ministerstva do škol doléhají sice pomalu a se zpožděním, ale jednoznačně situaci na školách ovlivňují. Učitelé proto mají svůj názor na politiku nejen jako soukromé osoby, ale jsou nuceni si ho tvořit také v souvislosti se svou prací. Je iluzorní se domnívat, že takové věci nemají vliv na výuku.

Zkušenost s výukou o politických tématech učitelům spíše dodává jistotu v tom, jak s politickými vlivy na dění ve škole v klidu a racionálně pracovat a jak svoje postoje obhájit.

4. Máme oporu v RVP

Základní oporou pro školy je RVP a také školský zákon. RVP ve svých očekávaných výstupech a klíčových kompetencích na několika místech zmiňuje, že je žák schopen si vytvářet a obhájit své vlastní občanské postoje a také se vhodným způsobem vyrovnávat s postoji druhých. Jen obtížně si lze představit, že lze takových cílů dosáhnout v jakémsi sterilním prostředí, tedy aniž by byla řeč o skutečných postojích žáků. Stejně tak i požadovaná dovednost posoudit vývoj ve společnosti je výrazně účinnější, je-li budována na příkladech, které žáci mohou zažívat v sobě blízkém prostředí.

² Viz například HUDDLESTON, Ted. Teaching about controversial issues: guidance for schools. The Citizenship Foundation, 2003. Dostupné z <http://www.citizenshipfoundation.org.uk/main/page.php>.

Co říkají Rámcové vzdělávací programy

V RVP G například nalezneme tyto občanské kompetence:

„Posuzuje události a vývoj veřejného života, sleduje, co se děje v jeho bydlišti a okolí, zaujímá a obhajuje informovaná stanoviska a jedná k obecnému prospěchu podle nejlepšího svědomí.“

Tamtéž nacházíme tyto výstupy oboru:

„Uplatňuje společensky vhodné způsoby komunikace ve formálních i neformálních vztazích, případné neshody či konflikty s druhými lidmi řeší konstruktivním způsobem.“

„Respektuje kulturní odlišnosti a rozdíly v projevu příslušníků různých sociálních skupin.“

„Doloží, k jakým důsledkům mohou vést předsudky.“

„Obhajuje svá lidská práva, respektuje lidská práva druhých lidí a uvážlivě vystupuje proti jejich porušování.“

V RVP SOŠ najdeme, že v zájmu žáka je „zajímat se o politické a společenské dění u nás a ve světě“.

RVP ZV předpokládá u žáka zvládnutí těchto klíčových kompetencí:

„Respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí odmítá útlak a hrubé zacházení, uvědomuje si povinnost postavit se proti fyzickému i psychickému násilí.“

„Chápe základní principy, na nichž spočívají zákony a společenské normy, je si vědom svých práv a povinností ve škole i mimo školu.“

Poznámka: Centrum občanského vzdělávání vytvořilo alternativní koncepci výuky občanství na školách. Snaží se vyplnit mezery, které obor Výchova k občanství v RVP ve své současné podobě podle nás má. Koncepci si můžete stáhnout na webu www.vychovakobcanstvi.cz.

5. Politika ve škole není v rozporu se zákonem

Klíčovým problémem samozřejmě je, aby při výuce o aktuálních nebo politických tématech nedocházelo k takzvané politizaci, tedy aby nedocházelo k přímé propagaci konkrétních politických stran nebo hnutí. Na toto základní vymezení pamatuje také školský zákon (561/2004 Sb. v platném znění) v § 32 odst. 1, kde se praví, že „ve školách a školských zařízeních není povolena činnost politických stran a politických hnutí ani jejich propagace.“ Jakkoli se to zdá obtížné, existuje poměrně jednoduchý recept, jak tomuto závazku dostát. Politika nejsou jen politické strany, součástí politiky jsou všichni občané. Každý občan, ať už vědomě, nebo nevědomě, utváří veřejný prostor, na který pak politické strany reagují. Politické strany zkrátka patří mezi všechny další názorové proudy ve společnosti. Jsou velmi vlivnými tvůrci politického života, ale zdaleka ne jedinými tvůrci. Vliv mají také občanské organizace nebo hnutí, významné osobnosti, novináři a podobně.

Probírá-li se nějaké aktuální téma, je třeba dávat pozor na to, aby bylo prezentováno z hlediska více názorových proudů. Kontroverzní téma má být ukazováno jako kontroverzní. Za těchto okolností je například možné zvát do škol i politiky na besedy. Škola však musí dbát na to, aby byli zváni i zástupci opozičních skupin a dobře zvážit kontext (například načasování návštěvy, aby nemohla být chápána jako součást volební kampaně). Je-li vše v pořádku, není důvod proč nevyužít v hodině kontakt s živou politikou³.

³ V tomto směru byla důležitá diskuse v souvislosti s prvním ročníkem projektu Studentské volby společnosti Člověk v tísni. Na následujících odkazech je možné si přečíst stanovisko MŠMT a společnosti Člověk v tísni: <http://www.jedensvetnaskolach.cz/index2.php?id=448> a <http://www.msmt.cz/pro-novinare/aktualni-vyjadreni-msmt-a-asociace-kraju-cr-k-projektu>.

Ďábel se však jako vždy skrývá v detailu. V tomto případě tedy v rozhodnutí/otázce, jak vybrat mezi různými názorovými proudy. Máme do školy zvat i neonacisty? Nebo anarchisty? Jednoduchým pomocníkem je ústava. Občanské, a tudíž akceptovatelné, jsou všechny názory, které nejsou agresivní a násilné vůči ostatním a neporušují základní lidská práva. Společenské vědy ostatně takové skupiny a hnutí vylučují z občanské společnosti tím, že je označují za neobčanskou společnost. Kdo nerespektuje zásady demokratického občanského dialogu, nemusí být do školy zván.

6. Učitel rozhoduje o tom, čemu věnuje ve výuce čas

Většina učitelů v reakci na naši snahu podpořit výuku aktuální politiky na školách použije velmi pravděpodobně obvyklý argument – ve škole na to nemáme čas. Do jisté míry budou mít pravdu. Současný školní provoz je přehlcen množstvím vzdělávacích cílů a nejrůznějších administrativních ukazatelů. Proto jsou jakékoliv další novinky logicky vnímány jako další zátěž, kterou nejsou učitelé nuceni podstoupit. Je to pochopitelné, zvláště s ohledem na současný stav kurikula, které nenabízí priority, nepřesvědčuje o jasné koncepci v pozadí jeho vzniku a je navíc podrobováno neustálým změnám, dodatkům a revizím.

Jakkoliv je nastavení současného systému celkově nešťastné, můžeme se v něm spolehnout na jedinou jistotu, jíž je kvalitní učitel, který ví, co chce učit, proč a jak na to. Proto budeme-li propadat dojmům, že „na to není čas“, vzdáváme se jedné z mála dobrých možností jak studenta oslovit, kterou stávající rámcové vzdělávací programy nabízejí. Vybrat si učivo a témata, pomoci nichž chceme dosáhnout námi stanovených cílů. Cestou je odvaha posoudit priority. Zkusme na to myslet ve chvíli, kdy budeme s kolegy ve sborovně znovu propadat beznadějí z politiků, politiky obecně a vývoje naší země vůbec.

JAK ZVOLIT VHODNÉ TÉMA A VNĚST „POLITIKU“ DO VÝUKY

Vhodné téma do výuky musí být především aktuální a živé. Tedy takové, o němž se buď diskutuje ve společnosti a v médiích, nebo je stále přítomné v kolektivní paměti (poválečné vysídlení obyvatel Sudet, rok 1968, normalizace apod.). Musí jít o téma, které je z nějakého důvodu živé mezi žáky. V případě takového tématu se jedná o jakési „politikum“ aktivizující různé sociální skupiny s jejich zájmy. Nebojme se proto v plánování výuky inspirovat aktuálním děním v našem městě, státě či celém světě.

Učební cíle lekce můžeme díky výběru vhodného tématu vztahovat k něčemu, co se nás bezprostředně týká. Posílíme efektivitu výuky, aktivizujeme pozornost žáků a podpoříme myšlení v souvislostech. Nenechejme se zastrašit dojemem, že politika do školy nepatří. Právě naopak, ovlivňuje každodenní život učitelů, rodičů i žáků. Všichni o ní hovoří a není důvod, proč školu izolovat od světa. Jednou z předností školy je, že o aktuálních tématech může se žáky hovořit bez emocí, se snahou o vyváženost a s respektem k názorové pestrosti ve společnosti.

Následujících několik stran může posloužit při volbě vhodného tématu, při přípravě a vedení výukové lekce. Některé uváděné tipy a rady jsou pro lepší představu formou poznámek v zeleném rámečku modelovány na konkrétním tématu.

Když téma vybírám:

1. **Odprostím se od domněnky, že zvolené téma by mělo být zmíněno v kurikulu** (rámcový a školní vzdělávací program). Nemusí a mnohdy ani být nemůže.

Zvolené téma, na němž rady a tipy modelujeme:

Zastupitelstvo obce Rotava schválilo 18. 4. 2011 obecně závaznou vyhlášku, týkající se „zabezpečení místních záležitostí veřejného pořádku ve městě Rotava na veřejných prostranstvích“. V článku 1 této vyhlášky se praví, že jejím předmětem „je zákaz sezení, stání, chůze, opírání na stavebních částech (...) v majetku města, dále se zakazuje na veřejném prostranství (...) umisťovat překážky (lavičky, lavice, židle a jiný nábytek určený k sezení, stoly, grily, deky a podobné textilie) bez povolení města, neboť se jedná o činnost, která by mohla narušit veřejný pořádek v obci nebo být v rozporu s dobrými mravy, ochranou bezpečnosti, zdraví a majetku.“ Zastupitelstvo obce se 3 500 obyvateli se tímto způsobem snaží z veřejných prostranství dostat pryč všechny, kteří nemají práci a dny tráví všem na očích na nejrůznějších místech obce. V očích místních hraje roli také fakt, že se zčásti jedná o občany s romským etnickým původem.

Pozor! Toto téma jsme jako autoři textu zvolili výhradně pro ilustraci. Rozhodně těmito poznámkami nevyjadřujeme jakkoliv naše názory ani stanoviska. Téma rotavské vyhlášky je téma velmi komplikované a citlivé a s respektem vnímáme jeho palčivost pro obyvatele obcí a měst, kde se občané snaží vypořádat s lokálními problémy. Téma je ve své choulostivosti však velmi návodné k ilustraci toho, jaké příležitosti a rizika při využití ve vzdělávání politická témata skýtají.

2. **Ujasním si téma sám za sebe a zvážím, jaké souvislosti se spolu s ním otevírají. Odpovím si na otázku, proč chci toto téma v dané třídě otevřít, a zvážím další důležité otázky:**

- Budou se i žáci domnívat, že se jedná o téma důležité, které se jich týká a o němž chtějí přemýšlet?
- Je dané téma vhodné pro zvolenou třídu?
- Komu konkrétnímu by mohlo dané téma vadit (kolegům ve sborovně, třídnímu učiteli, řediteli, rodičům)?
- Jak se na případné námitky připravím a kdo mě podpoří?

Každé z témat ukrývá širší kontext a další škálu témat jiných. Je proto dobré si předem promyslet, do jakých souvislostí jsem ochoten zasahovat a s kterými aspekty tématu chci ve třídě pracovat. Zvolené téma totiž mohou nechat vyznít buď neutrálně, nebo kontroverzně:

Neutrální pojetí tématu – u žáků nebude vyvolávat zásadní názorové střety, mohou jej využít jako ilustrativní rámec, k němuž vztahují zvolený učební cíl a obsah. Umožňuje mi užití široké palety výukových metod a strategií.

Téma rotavské vyhlášky chci otevřít proto, abych žáky vedl k pozornosti vůči veřejnému dění už na lokální úrovni. Ne všechno, co je demokratickou většinou schváleno, musí být z mého pohledu správné a je třeba kriticky vnímat, co se v mém bezprostředním okolí děje. Demokracii lze totiž velmi snadno a nepozorovaně ohrozit demokratickými cestami.

Kontroverzní pojetí tématu – důraz je kladen na souvislosti tématu, které názorově rozdělují společnost, a lze předpokládat, že vyvolávají rozličné reakce i u žáků. Důraz na kontroverzní aspekty tématu aktivizuje hodnotové postoje a nabourává myšlenková schémata a stereotypy. Zpravidla vyžaduje vystavění lekce s důrazem na metody řízení diskuze.

Téma rotavské vyhlášky chci otevřít proto, abych aktivizoval u žáků přemýšlení o vztahu majority a minority, o příčinách a možných řešeních sociálních problémů plynoucích z kulturních a etnických odlišností.

3. Téma mi po tomto zamyšlení slouží jako základní referenční rámec, k němuž vztahují zvolený výstup a výukový cíl z osnov a školního vzdělávacího programu. Jasně formuluji či přiřadím vzdělávací cíl, k jehož naplnění chci směřovat. Někdy k danému cíli teprve nacházím vhodné aktuální téma, jindy postupuji opačně, tedy od aktuálního dění k cíli.

Výstup RVP ZV: „Přiměřeně uplatňuje svá práva a respektuje práva a oprávněné zájmy druhých lidí, posoudí význam ochrany lidských práv a svobod.“ (s. 50)

RVP G: „Obhajuje svá lidská práva, respektuje práva druhých lidí a uvážlivě vystupuje proti jejich porušování.“ (s. 41)

RVP SOV⁴: „Vysvětlí, proč je nepřijatelné propagovat hnutí omezující práva a svobody jiných lidí.“ (s. 25)

Cíl 1 – Výukový cíl pro práci s neutrálním pojetím tématu: „Žáci porovnají obsah vyhlášky s Listinou základních lidských práv a svobod a Ústavou ČR a identifikují případné konfliktní body.“

Cíl 2 – Výukový cíl pro práci s kontroverzním pojetím tématu: „Žáci formulují příčiny, které mohly vést k přijetí takové vyhlášky a obhájí názor, zda a za jakých okolností je či není podobné opatření řešením lokálního problému.“

4 RVP 41-41-M-01 Agropodnikání.

4. Zajistím si k tématu dostatek materiálů, které obsahují potřebná fakta a nutné informace. Bude mi záležet na tom, aby materiály reprezentovaly různé úhly pohledu na daný problém. V případě důrazu na kontroverzní pojetí tématu je jednou z klíčových zásad mapovat se třídou vždy různé náhledy na problém, pohledy následně analyzovat a pokoušet se rozumět příčinám.

Text vyhlášky obce Rotava:

http://www.rotava.cz/cze/mu/vyhlasiky_frame.htm

Reakce v médiích:

<http://www.romea.cz/cz/zpravy/miroslav-kovac-podivna-vyhlasika-mesta-rotava>

<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/125433-v-rotave-se-kvuli-nepriizpusobivym-obcanum-nesmi-se-dat-na-palisady/>

http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/reportaze/_zprava/v-rotave-plati-zakaz-stani-i-pro-chodce--974113

V případě, že budu se třídou klást důraz na diskuzi, zvažuji navíc tyto otázky:

5. Umožní mi téma navodit názorově vyváženou diskuzi ve třídě? Dovedu si představit, že se třída rozdělí na zastánce odlišných názorů založených na různých úhlech pohledu na danou problematiku?

Pokud budu klást důraz na kontroverzní aspekty tématu rotavské vyhlášky, budu přepokládat, že se třída může názorově rozdělit na široké škále názorů oscilujících mezi těmito polohami:

- vyhláška je řešením, jiná opatření jsou příliš komplikovaná; v tomto případě je třeba postupovat represivně, navíc platí pro všechny obyvatele, tedy není zaměřena diskriminačně,
- vyhláška není řešením, skutečný problém nezaměstnanosti občanů se vyhláškou vůbec neřeší a problém se odsouvá „z očí“.

Je pravděpodobné, že se debata může stočit k tématu obvyklému pro český veřejný prostor, totiž k předsudečnému a stereotypnímu názoru, že Romové nepracují.

6. Jaké zdůvodnitelné argumenty pro různá názorová stanoviska mě napadají. Lze argumenty doložit fakty?

Argument veřejného pořádku. Pořádek na veřejných prostranstvích je určitě důležitá věc, kterou bychom neměli podceňovat. Lidé potulující se po ulici mohou u někoho snižovat pocit bezpečí a dávají špatný příklad mladým lidem.

Proti tomu lze uvést například argument, že veřejná prostranství jsou pro všechny a tento zákaz namířený proti určité skupině obyvatel likviduje jakýkoliv spontánní život v obci a na místech setkávání.

K mladým lidem můžeme směřovat i opačný argument: kontakt s obyvateli z jiného sociokulturního prostředí vede k lepšímu porozumění společnosti.

Pokud se diskuse stočí k tomu, zda Romové pracují, či ne, je třeba uvést fakt, že neexistují statistiky o nezaměstnanosti Romů. Je ale zřejmé, že sehnat kvalifikovanou a dobře ohodnocenou práci je pro zástupce této skupiny velice těžké, a to jak z důvodu předsudků ze strany zaměstnavatelů, tak z důvodu často nižšího dosaženého vzdělání. Je prokázáno, že neúměrně velké procento romských žáků končí ve speciálních školách pro žáky s lehkou mentální dysfunkcí. Není přitom důvod se domnívat, proč by mezi romskými dětmi měly být vrozené mentální dysfunkce podstatně rozšířenější než u většinové populace.

Argumentem proti vyhlášce může být skrývaný rasismus: vyhláška se výhradně zaměřuje proti jedné skupině obyvatel.

7. Jaký názor k danému tématu zastávám já a kterými argumenty jej mohu podložit?

Pokud se chci sám pouštět do tak ožehavého tématu, jakým je soužití majority s minoritami v české společnosti, měl bych sám upřímně říci, jaký je můj názor. Pokud tuším, že i já jsem emocionálně angažovaný natolik, že bude pro mě těžké říci svůj názor, ale zároveň zůstat nad věcí, možná bych měl ještě zvážit, jestli se do tématu pouštět.

Měl bych být na debatu připravenější než žáci a pro svoje argumenty si připravit i konkrétní čísla a údaje.

Před žáky zastávám názor, že tato vyhláška daný problém nijak podstatně neřeší, naopak se domnívám, že sociální napětí v obci prohlubuje. Navíc lze tuto vyhlášku případně napadnout u ústavního soudu. Dále pak prezentuji názor, že obdobné sociálně citlivé problémy a problémy ve vztahu majority a minority se nedají řešit jednorázovými kroky. Jejich řešení je vždy nutno pojmut jako dlouhodobé, koncepční, navíc s respektem ke všem dalším souvislostem, které daný problém zapříčiňují.

Pamatujme si, že v případě kontroverzních aspektů zvoleného tématu učitel nemá nabízet žákům konkrétní správné odpovědi, ale má být tím, kdo jim pomůže o tématu přemýšlet z mnoha úhlů pohledu. Jeho názor je jen jedním z mnoha a tak má být i podáván!

ČÍM SE ŘÍDÍM PŘI PŘÍPRAVĚ A VEDENÍ LKCE

Výuka za pomoci aktuálních společensko-politických témat může být velmi efektivní, pokud dodržíme základní pravidla pro její přípravu a vedení. Po výběru tématu přichází další fáze. V té je třeba vzít v úvahu, na jaký druh výuky je daná třída zvyklá; zda žáci dokážou ctít domluvená pravidla pro samostatnou práci a spolupráci ve skupinách a zda mají zkušenosti s jiným pojetím výuky než výkladem či přednáškou. V neposlední řadě pak hraje podstatnou roli příprava učitele v práci s různými metodami, které ve třídě podporují kvalitní diskuzi (viz další kapitola).

Příprava třídy a lekce

1. Ve třídě, s níž chci takto pracovat, vytvářím dlouhodobě bezpečné a otevřené prostředí.

Prostředí, za jehož tvorbu žáci sami přebírají zodpovědnost, v němž se cítí být respektováni, mají možnost se svobodně projevit bez rizika výsměchu a které je motivuje k aktivitě a vzájemné spolupráci.

2. Zvolenému průběhu lekce uzpůsobím prostor třídy, v případě diskuze dbám na to, aby na sebe všichni viděli a mohli podle potřeby sedět v kruhu.

3. Vyjasním si časové dispozice pro lekci a metody, které použiji. Jednu hodinu můžu věnovat práci s tématem pojatým více neutrálně a následnou hodinu věnovat diskuzi o kontroverzních souvislostech.

4. Ujasním si, kdy žákům svůj osobní názor k tématu sdělím:

- pokud na začátku lekce, mohu tím ovlivňovat jejich názory a svobodné myšlení, na druhou stranu mohu svůj názor učinit předmět kritiky a výzvou k protiargumentům;
- pokud až na konci lekce, žáci mohou být netrpěliví a zvědaví, alespoň proto třídu před zahájením lekce ujistím, že se můj názor dozví.

S rotavskou vyhláškou jsem se rozhodl pracovat takto:

1. hodina – zaměřuji se na naplnění výukového cíle 1. Budu se řídit postupem podle zásad E–U–R (evokace – uvědomí si významu informací – reflexe). Více k tomuto způsobu výuky viz například: http://www.varianty.cz/download/pdf/texts_36.pdf. Žákům svůj názor zatím nesdělují, na konci hodiny však bude jasné, že je chci upozornit na to, že některé body rotavské vyhlášky jsou v rozporu s Listinou základních práv a svobod a Ústavou ČR.

2. hodina – zaměřuji se na naplnění výukového cíle 2. Chci klást především důraz na diskuzi se třídou, diskuzi budu nejprve strukturovat do menších skupin, poté teprve do práce s celou třídou. Svůj názor sdělím až na konci diskuze, protože jsem zvědavý, s jakými úhly pohledu přijdou sami žáci.

Průběh lekce

5. Vyjasním si se žáky pravidla pro průběh hodiny a sestavíme nebo si připomeneme pravidla pro společnou diskuzi (viz dále JAK VÉST EFEKTIVNÍ DISKUZÍ VE TŘÍDĚ).

6. Na začátku lekce zjistím, co vše již o tématu žáci vědí, co si o něm myslí a z jakých informací vycházejí. Zvolím pro tento účel vhodnou metodu. Každý si musí nejprve srovnat myšlenky.

Pro evokační fázi v 1. hodině nejprve téma zobecním a nechám žáky metodou volného psaní po dobu jedné minuty napsat vše, co je napadá k otázce: „Podle čeho mohu rozpoznat, na co mají a nemají lidé právo?“

Na začátku 2. hodiny: Připomenou si nejprve se třídou pravidla diskuze a zdůrazním, že budeme dbát na dodržování nediskriminační a nerasistické argumentace.

Poté formuluji otázku k evokaci (v návaznosti na první hodinu): „Proč přijali zastupitelé obce Rotava zmíněnou vyhlášku a co touto vyhláškou řeší?“

Nejprve nechám každého zapsat svou odpověď na papír, pak vyzvu žáky, aby řekli své odpovědi nahlas. Zapisují je na tabuli.

Pokud kladu důraz na kontroverzní aspekt zvoleného tématu (tedy ve 2. hodině), postupuji takto:

K danému tématu sám nebo spolu se žáky zformuluji a viditelně sepíši několik otázek, které jsou palčivé.

Tyto otázky případně roztrídím na různé typy, například na otázky, které:

- předpokládají odpověď založenou na faktech: Proč nezvažovali zastupitelé také jiné řešení problému než přijetí vyhlášky?
- předpokládají odpověď založenou na osobních názorech: Jak bych se zachoval já, kdybych byl/a zastupitelem/zastupitelkou obce?
- obsahují nejasné termíny a žádají si přesnou definici: Proč by neměli mít zastupitelé možnost chránit veřejný pořádek touto cestou?
- vycházejí z neověřených předpokladů: Proč jsou občané romského etnického původu agresivní vůči jiným občanům?
- nejsou jednoznačně zodpověditelné: Kde je hranice mezi omezováním svobody a zajištěním veřejného pořádku?
- nejsou k tématu přímo relevantní, byť mohou být velmi důležité: Jaký je rozdíl mezi vyhláškou a zákonem?

Následně společně se žáky vybereme klíčovou otázku či tezi, kterou se budeme dále zabývat, tuto tezi napíšu na viditelné místo: Zastupitelstvo obce Rotava do jisté míry vyřešilo problém s nezaměstnanými občany, který obyvatelé trápil. Proč lze s touto tezí souhlasit a proč nesouhlasit?

7. Formuluji jasné zadání následující práce, při níž dbám na to, aby se mohl zapojit každý student. Popíšu, jakou metodou budeme postupovat, z jakých materiálů budeme při práci s tématem vycházet a o jaká fakta se budeme opírat. Výborným podkladem bývají kvalitně zpracované kauzy z médií.

1. hodina

- Po evokační fázi rozdělím třídu na sudý počet skupin po cca 4–5 členech. Jedna část (cca 3 skupiny) dostane velký papír, fixy, krátký popis obce Rotava a informace o současném stavu jejích obyvatel, kopii rotavské vyhlášky a kopii části Ústavy ČR. Druhá část dostane místo Ústavy Listinu základních práv a svobod. Zadání úkolu: Srovnajte text vyhlášky s Ústavou či Listinou základních práv a svobod, vyhledejte, v čem mohou být oba dokumenty v rozporu. Sporné pasáže запиšte na papír.
- Po vymezeném čase si skupiny úkoly vymění; kdo pracoval s Ústavou, pracuje s Listinou základních práv a svoboda obráceně. Skupina opustí svůj papír, u něhož začínala, a přemístí se k papíru, který jí ponechala skupina jiná. Zadání zní: Podívejte se, co napsala skupina před vámi. Postupujte dále podle původního zadání, pokud naleznete nějakou další rozpornou část v dokumentech, která na papíře chybí, doplňte ji.
- Po dalším čase na práci se vrátí skupiny ke svým výchozím stanovištím. Úkol zní: Prohlédněte si, co na vašem papíře přibylo. Pokud něčemu nerozumíte, doptejte se autorů. Na základě toho, co je na vašem papíře, formulujte shrnutí, jimiž dokončíte začátky těchto vět: „Ze srovnání obou dokumentů může vyplývat, že...“ a „Náš názor na tuto vyhlášku je...“

2. hodina

- Po evokační fázi rozdělím žáky do skupin a nechám je, aby důvody zapsané na tabuli seskupili tak, že podobně formulované důvody budou u sebe.
- Žáci poté ve skupině diskutují nad otázkou, „zda vyhláška účinně reaguje na důvody, které žáci zformulovali“, a formulují možné odpovědi na otázku, „zda a za jakých okolností je či není podobné opatření řešením lokálního problému“. Důležité je, aby žáci ve skupině svůj názor podpořili argumenty. Poté skupiny prezentují svůj názor před celou třídou.
- Na závěr vyzvu žáky, aby přemýšleli, zda v jejich obci existuje podobný problém. Podněty zapisují na tabuli. Následně společně vybereme jeden problém. Žáci ve skupinách diskutují, jak by mělo či mohlo obecní zastupitelstvo reagovat.

8. **Při vedení lekce, zejména s ohledem na kontroverzní aspekty tématu, se důsledně vyhýbám užívání sloganů či rčení** (nepřizpůsobiví občané; koho chleba jíš, toho píseň zpívej apod.) **a nepodložených zobecnění** (Češi jsou zpravidla rasisté). Vedu žáky k tomu, aby nejprve začali u konkrétních informací k tématu, než přejdou k obecným a abstraktním závěrům.

9. **Dávám vyvážený prostor pro obhajobu různých názorů na dané téma.** Přitom učím žáky, aby dokázali shrnout vlastními slovy názory, s nimiž nesouhlasí, a teprve poté vyjadřovali vlastní stanovisko.

Závěr

10. **Shrnujeme, k čemu jsme dospěli, co jsme se dozvěděli.** Pokud proběhla diskuze, shrnujeme společně i to, v čem se shodujeme a v čem se názorově rozcházíme.
11. **Formulujeme, jakého cíle se nám při práci podařilo dosáhnout, případně zda jsme dosáhli stanoveného cíle, který jsem žákům sdělil.**
12. **Snažím se, aby žákům bylo jasné, co z lekce vyplývá a jak bychom mohli dále s tématem pracovat.** K tomuto účelu zvolím pro závěr lekce vhodnou metodu.

1. hodina – pro uzavření využijí metodu T-grafu (do jednoho sloupce v mé úpravě napíší žáci, co se dozvěděli, do druhého, co by se ještě potřebovali dozvědět či jaké otázky je napadají); poté vše společně shrneme na základě některých odpovědí od žáků:

- dozvěděli jsme se o jedné vyhlášce severočeské obce, která se inspirovala vyhláškou města Litvínov, a o tom, že tato vyhláška může být problematická, dokonce i protiústavní;
- konstatovali jsme, že některé pasáže rotavské vyhlášky jsou v rozporu s některými tvrzeními Ústavy ČR a Listiny základních práv a svobod;
- z lekce vyplývá potřeba porozumět příčinám, které k přijetí vyhlášky vedly: vyhledat odpověď na otázku, jak je tomu s obdobným opatřením v Litvínově, kde prý už platí déle; pokusit se navrhnout jiné řešení, které by bylo lepší.

2. hodina – na závěr jsem se rozhodl sdělit žákům svůj názor na danou situaci a podat zpětnou vazbu a ocenění třídě k jednotlivým argumentům, které formulovali.

Na úplné uzavření diskuze chci po každém žákovi ve třídě, aby zformuloval a sdělil vyjádření o rozsahu maximálně trojslovného tvrzení, kterým vystihne, co si z diskuze o tématu odnáší.

JAK VÉST EFEKTIVNÍ DISKUZI VE TŘÍDĚ

Diskuze může být nebezpečným výukovým nástrojem, pokud se učitelí vymkne z rukou. Zpravidla se pak takový kantor utvrdí v názoru, že žáci rádi diskutují o všem a bez výsledku, navíc diskuze vyvolávají proto, aby zamluvili své studijní povinnosti. Pokud je však diskuze se třídou trénována trpělivě, dlouhodobě a navíc pod zkušeným vedením, stává se jednou z podstatných metod, zvláště ve výuce humanitních oborů.

Před zahájením diskuze

1. Připomenou si se žáky pravidla pro průběh dobré diskuze, viz PRAVIDLA DISKUZE, KTERÁ SE ŽÁKY CTÍME.
2. Tato pravidla viditelně ve třídě vyvěším, v průběhu diskuze hlídám jejich dodržování a upozorňuji na jejich porušování.
3. Formuluji a viditelně napíši jasné téma (nejlépe formou otázky, teze či konkrétního zadání), které má být předmětem diskuze.

Během diskuze

1. Než začneme diskutovat s celou třídou, dám žákům čas na promyšlení vlastního názoru pomocí vhodné metody.
2. Oslovuji důsledně žáky (křestním) jménem, totéž vyžaduji od nich navzájem.
3. Kladu otevřené doplňující otázky, které povzbuzují průběh diskuze.
4. Učím žáky zachovávat korektní postoj k názorům, s nimiž nesouhlasí.
5. Rozvíjím u žáků dovednost parafrázování. Když polemizují s názorem druhého, nejprve jej shrnou a poté prezentují své argumenty.
6. Diskuzi vedu tak, že se do diskuze může zapojit každý a bráním tomu, aby dominovalo několik osob. Tomu uzpůsobuji metody pro její vedení.
7. Používám povzbuzující verbální i neverbální signály, čímž podporuji, aby se každý zapojil, a oceňuji každého, kdo tak činí.
8. Povzbuzuji žáky, aby polemizovali a dokázali argumenty protistran s respektem využít pro hlubší porozumění tématu.
9. Dávám si pozor, aby jeden názor nikdy nedominoval nad ostatními.
10. Nenechávám druhé, aby si osobovali právo mluvit za skupinu (rasově, kulturně či sociálně vymezenou). Každý má prezentovat svůj individuální názor.
11. Snažím se během diskuze s vlastním názorem nevystupovat, vše spíše koordinuji.
12. Podle potřeby rozdělují žáky do menších skupin a zadávám jim dílčí úkoly.
13. Když je třeba, přidělím někomu nebo skupině roli, např. „ďáblův advokát“ (vždy zpochybňuje společně sdílené stanovisko), „detektiv“ (pátrá po různých dalších úhlech pohledu na dané téma), „reflexivní analytik“ (vše se snaží podložit přísnými analytickými daty), „útočník“ (vyhledává slabiny v argumentaci druhých a napadá je) apod.
14. Pokud žáci dosáhli konsenzu v nějaké dílčí otázce, dávám pozor na to, aby tento závěr využili pro další diskuzi. Je důležité, aby zpětně nerecyklovali argumenty k otázce, u níž došlo ke konsenzu.
15. Je-li to třeba, využiji čas na krátkou přestávku. Během ní mohu shrnout dosavadní průběh a požádat žáky o vlastní shrnutí.
16. Je v pořádku, když je během diskuze chvíli ticho, každý si potřebuje srovnat myšlenky a argumenty druhých a připravit odpovědi.

Závěrem diskuze

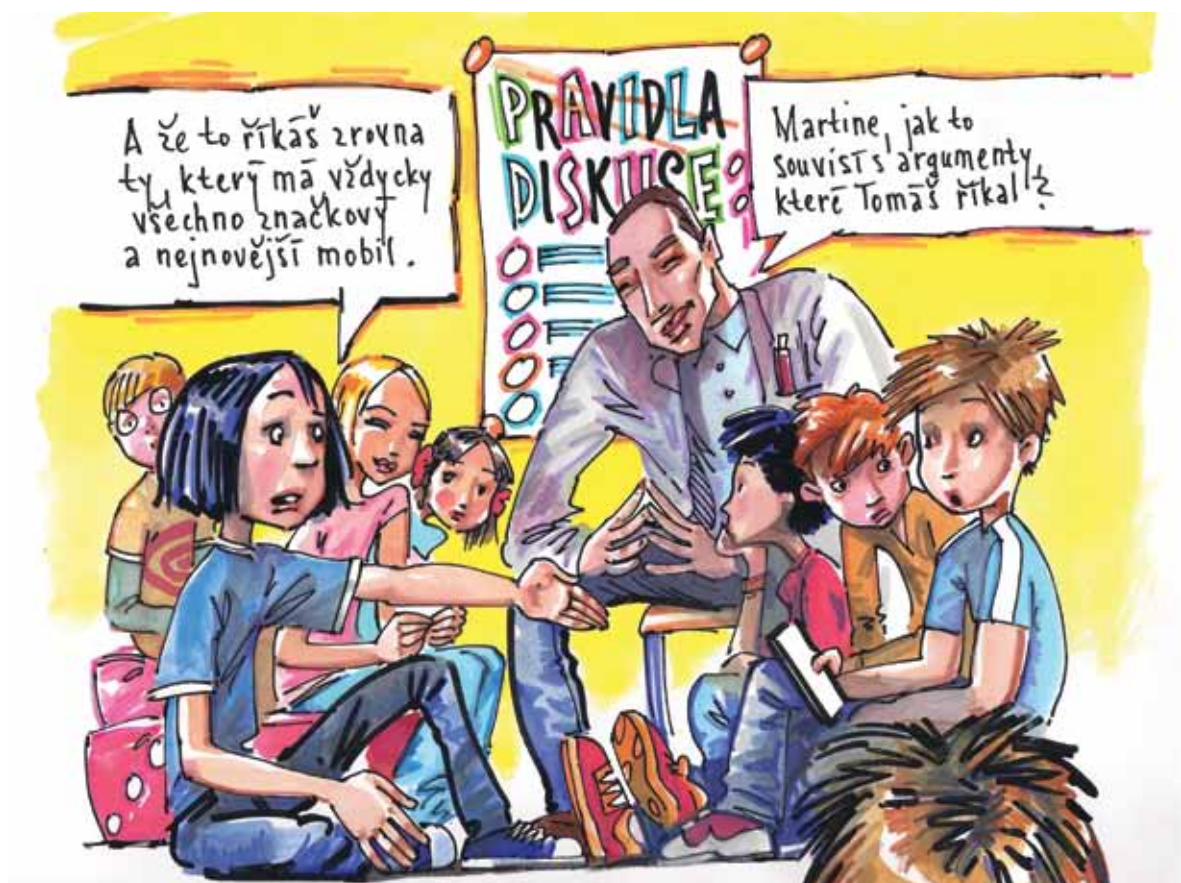
1. Na konci diskuze si vyhrazuji čas pro to, abychom mohli jasně uzavřít, k čemu jsme dospěli a aby žáci mohli zvolenou formou sdělit, co si z diskuze odnáší.
2. Rozhodně to neznamená, že by výsledkem diskuze měl být nějaký „správný“ názor. Naopak, v uzavření by měla zaznít rekapitulace všech zásadních stanovisek, byť jsou třeba i protichůdná.
3. Je dobré, když si třída z diskuze odnáší představu o vlastní možné aktivitě v této věci, o případném projektu ve škole či mimo školu, podnětu pro činnost žakovského parlamentu apod.

PRAVIDLA DISKUZE, KTERÁ SE ŽÁKY CTÍME

Práce s pravidly je pro diskuzi klíčová a je vždy dobré alespoň částečně pravidla formulovat spolu se třídou. I když přijdete na začátku s návrhem některých z nich, žáci by měli mít pocit, že se na jejich tvorbě podíleli a že je mohli ovlivnit. Aby pravidla byla brána vážně, je třeba mít je během výuky na očích a pravidelně poskytovat zpětnou vazbu k jejich dodržování či porušování.

- Vždy pozorně naslouchám názorům a závěrům druhých.
- Nevýdávám osobní názory za fakta.
- Ptám se na upřesňující otázky, pokud jsem neporozuměl poznámce či názoru druhého.
- Útočím na názory a ideje, s nimiž nesouhlasím, a nikoliv na osobu, s níž diskutuji.
- V případě, že útočím na názor někoho jiného, opírám se o jiná prokazatelná fakta.
- Vyhýbám se jakýmkoliv neverbálním projevům nesouhlasu.
- Zpochybní-li někdo oprávněně způsob mé argumentace a práce s fakty, jsem připraven svůj názor přehodnotit.
- Formulují-li druzí argument, s nímž souhlasím, opakuji jej jen tehdy, když k němu mám co podstatného dodat.
- Není vhodné, když v diskuzi užívám nepodložené informace typu „lidé říkají, že...“ nebo „někde jsem četl, že...“ apod.
- Je zcela v pořádku, když přiznám, že něco nevím, a mohu se poučit od ostatních, kteří znají odpověď.
- Nezesměšňuji druhé a respektuji jejich názory i přesto, že se od mých liší.

NĚKOLIK KREATIVNÍCH TECHNIK PODPORUJÍCÍCH DISKUZI

Bzučící skupinky

Žáci ve dvojicích – nebo ve větších skupinkách – diskutují problémy z písemného zadání. Učitel případně může k zadáním dopsat otázky. V závislosti na složitosti problému dostane skupinka na diskuzi 5 až 15 minut.

Procházka galerií

Skupinky žáků zaznamenávají svou diskuzi na velký papír či na tabuli. Na konci přiděleného času všichni zúčastnění vyrazí na prohlídku práce ostatních skupin. Je-li součástí zadání diskuze i úkol formulovat písemně nějaké teze, mohou k nim žáci procházející „galerií“ vyjadřovat svůj postoj pomocí fixů. Pokud například s tezí uvedenou na papíře souhlasí či nesouhlasí, vyznačí k ní příslušný symbol (plus nebo minus). Na konci je vidět, jak se k tezím návštěvníci galerie staví, a můžeme některé zásadní rozpory společně probrat.

Sněhová koule

Učitel nastíní komplexní problém, kterému aktuálně komunita čelí. Dvoučlenné skupinky analyzují problém a navrhnou jeho řešení (možno užít metodu brainstormingu a poté nápady třídit). Posléze se vždy dvě dvoučlenné skupinky spojí a pracují společně – kombinují své postoje a řešení. Mají přitom omezený počet „nej“ návrhů na maximálně tři až pět, aby byli nuceni určovat si prioritní řešení. Postup se opakuje, dokud se postupně celá třída neshodne na svých třech až pěti návrzích (seřazených dle priorit).

Rotující stanoviště

Skupinky diskutují problém po dobu deseti minut a zapisují teze na velký papír. Poté si vymění pozice s jinou skupinou, ale nechají svůj papír na původním stanovišti. Diskuze potom dále pokračuje, přičemž každá skupina využívá tezi na papíře původní skupinky coby nového základu pro diskuzi. Alternativní způsob je namísto výměny místa vyměňovat pouze jednoho či více členů.

Názorová přímka

Na zemi je vyznačena přímka (páskou, provázkem). Každý konec přímky reprezentuje jeden pól přístupu k danému problému. Žáci jsou požádáni, aby zaujali podél přímky takové místo, které odpovídá jejich názoru. Na jedné straně „absolutně souhlasí“, uprostřed mají „neutrální postoj“, na opačné straně „silně nesouhlasí“. Následně je možné žáky nechat, aby se mezi sebou bavili a případně změnili svou pozici. Z hlediska vzájemného naslouchání může být ale výhodnější, když se učitel dotazuje jednotlivých účastníků, proč zaujali právě danou pozici, a ostatní poslouchají. Žáci by po vyslechnutí všech argumentů měli mít závěrem možnost svou pozici změnit.

Čtyři rohy

Alternativou místo názorové přímky může být využití čtyř rohů místnosti, kde každý roh reprezentuje jednu konkrétní odpověď určenou učitelem. Toto řešení nutí žáky volit jednoznačné řešení, které nemusí přesně odpovídat jejich názoru. Učí je to situacím, kdy jsou nuceni rozhodnout se pro jednu z variant, byť zcela nesouhlasí ani s jednou z nich.

TIPY NA NĚKTERÁ KONTROVERZNÍ TÉMATA K DISKUZI

Pro inspiraci zde uvádíme příklady několika kontroverzních témat, která nás během příprav této publikace napadla. Nejde o reprezentativní ani univerzálně platný seznam. Vytvořit takový soubor by bylo příliš náročné a neodpovídalo by podmínkám, za kterých témata učitel ve škole vybírá. Spíše jsme chtěli k danému období (červenec 2012) sepsat několik námětů, které jsou současně kontroverzní, aktuální, společensky významné, ale i zábavné. Je potřeba, aby bylo zvolené téma navíc zajímavé a relevantní pro konkrétní lokalitu školy a věk žáků. Výběr je také vždy nutno citlivě přizpůsobit aktuální náladě ve třídě a zohlednit i aktuální situaci žáků.

- Chodit k volbám nemá smysl.
- Kdo neplatí daně, neměl by mít volební právo.
- Školné na vysokých školách je nutnost.
- Česko by mělo vystoupit z EU.
- Demokracie nefunguje, ČR by měla přijmout jiný politický režim.
- Armáda ČR je zbytečná, ochrana státu by se měla svěřit EU a NATO.
- Poslanci by neměli mít žádnou imunitu.
- EU by se měla stát federálním státem.
- Státní zaměstnanci by měli mít zákaz členství v radikálních politických stranách.
- Všichni žáci by se měli pravidelně podrobovat vyšetření na zneužívání drog.
- Ve školách by se měly nosit školní uniformy.
- Internet by měl být cenzurován.
- Pornografie by měla být zakázána.
- Prostituce by měla být legální.
- Potraty by měly být zakázány.
- Eutanazie by měla být legální.
- Neúčast u voleb by se měla trestat.
- Médium by se mělo zakázat informovat o teroristických útocích.
- Nepovolené odposlechy by měly být uznatelné jako důkazy u soudu.
- Stahování filmů a hudby by se mělo tvrdě trestat.
- Pachatelé sexuálních přečinů by se měli kastrovat.
- Sexuální devianti by měli být veřejně označeni.
- Česká republika by měla usilovat o výrobu atomové zbraně.
- Teroristé by měli být bez milosti popraveni.
- Daně by měly být dobrovolné.
- Příjemci sociálních dávek by měli povinně pracovat.
- Za práci doma by měli rodiče dětem platit.
- Ve školách by se měl zakázat prodej nezdravých jídel a nápojů.
- Stát by měl více podpořit výrobu elektřiny z obnovitelných zdrojů.
- Politici by měli být odpovědní za své chyby a z vlastních financí uhradit ztráty, které způsobí.
- Stát by měl trestat média za zveřejňování nepravdivých informací.
- Odsouzení pachatelé trestných činů by měli ve vězení trpět.
- Na dálnici by měla být rychlost neomezená.
- Užívání zvířat pro lékařský výzkum pomáhá lidem.

Tip: na webu COV si stáhněte plakát s pravidly diskuse k pověšení ve třídě.

Zdroje:

BARTON, Keith a MCCULLY, Alan. Teaching Controversial Issues... Where Controversial Issues Really Matter. Teaching History, 2007, 127.

BROOKFIELD, Stephen D. a PRESKILL, Stephen. Discussion as a Way of Teaching: Tools and Techniques for Democratic Classrooms. San Francisco: Josey-Bass, 1999.

CLARKE, Pat. Teaching Controversial Issues: A four-step classroom strategy for clear thinking on controversial issues. BCTF/CIDA Global Classroom Initiative 2005.

Dostupné z <http://bctf.ca/GlobalEd/TeachingResources/ClarkePat/TchgControversialIssues.pdf>.

Člověk v tísní. Právní stanovisko společnosti Člověk v tísní. Projekt Studentské volby 2010 ve vztahu k ustanovení § 32 odst. 1 školského zákona [online]. Dostupné z <http://www.jedensvetnaskolach.cz/index2.php?id=448>.

EHMAN, Lee. Social Studies Instructional Factors Causing Change in High School Students' Sociopolitical Attitudes over a Two-Year Period. Příspěvek prezentovaný na výročním setkání American Educational Research Association [Americká asociace pro výzkum ve vzdělávání]. New York, 1977, duben.

ELLENBERG, Kelly. Guided Discussion in the Classroom [online]. Tennessee Teaching and Learning Center.

Dostupné z <http://tenntlc.utk.edu/files/2010/12/Guided-Discussion1.pdf>.

FINKEL, Donald L. Teaching with Your Mouth Shut. Portsmouth, NH: Boynton/Cook, 2000. ISBN 9780867094695.

HESS, Diana E. Controversy in the Classroom: The Democratic Power of Discussion. New York: Taylor & Francis, 2009. ISBN 9780415962285.

HESS, Diana E. How Do Teachers' Political Views Influence Teaching about Controversial Issues? Social Education, 2005, 69(1), 47-48. Dostupné z <https://www.procon.org/sourcefiles/Views.pdf>.

HUDDLESTON, Ted. Teaching about controversial issues: guidance for schools. The Citizenship Foundation, 2003.

Dostupné z <http://www.citizenshipfoundation.org.uk/main/page.php?79>.

List of fallacies. Wikipedia, The Free Encyclopedia [online]. Dostupné z http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_fallacies.

MANNING, Carmen a kol. Effective Discussion Techniques [online]. University of Wisconsin – Eau Claire, © 2012.

Dostupné z <http://www.uwec.edu/CETL/fellows/Effective-Discussion-Techniques.htm>.

MATĚJKA, Ondřej a HOTOVÝ, Filip. Výchova k občanství. Doplnující koncepce k současnému kurikulu. Brno: Masarykova univerzita, Centrum občanského vzdělávání, 2012. ISBN 978-80-210-5830-9.

Dostupné z <http://www.vychovakobcanstvi.cz/work/ke-stazeni/COV2012-Koncepce.pdf>.

MŠMT [Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky]. Společné prohlášení MŠMT a Asociace krajů ČR k projektu Studentské volby 2010 [online].

Dostupné z <http://www.msmt.cz/pro-novinare/aktualni-vyjadreni-msmt-a-asociace-kraju-cr-k-projektu>.

Pros and Cons of Controversial Issues. Benefits of Teaching Controversial Issues [online]. © ProCon.org.

Dostupné z <http://www.procon.org/view.resource.php?resourceID=2016>.

QUITADAMO, Ian J. a KURTZ, Martha J. Learning to Improve: Using Writing to Increase Critical Thinking Performance in General Education Biology. CBE-Life Sciences Education, 2007, 6(2), 140-154.

RABINOWITZ, Phil. Techniques For Leading Group Discussions [online]. University of Kansas, © 2012.
Dostupné z http://ctb.ku.edu/en/tablecontents/chapter16_section4_main.aspx.

Rhetological Fallacies: Errors and manipulations of rhetoric and logical thinking. Information is beautiful [online].
Dostupné z <http://www.informationisbeautiful.net/visualizations/rhetological-fallacies/>.

SCHULZ, Wolfram a kol. Prvotní zjištění z Mezinárodní studie občanské výchovy. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2010. ISBN 978-80-211-0602-4.

SOUKUP, Petr (ed.). Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2010.

SVINICKI, Marilla a MCKEACHIE, Wilbert J. McKeachie's Teaching Tips. Belmont: Wadsworth, Cengage Learning, 2011. ISBN 9780495809296.

WINBOLT, Barry. Dialogue vs Debate [online]. BarryWinbolt.com, © 2012.
Dostupné z <http://arirusila.files.wordpress.com/2011/07/dialogue-handout.pdf>.

Projekt Výchova k občanství (Centrum občanského vzdělávání, reg. č. CZ.1.07/1.2.00/14.0084) je financován z OP VK prostřednictvím ESF a státního rozpočtu ČR.

Tato publikace plní funkci sborníku dobré praxe zmíněného projektu, neboť představuje završení celého souboru materiálů (viz výše). Souhrn příkladů a zkušeností z realizace projektu a roční práce s učiteli na školách jsou rozprostřeny jednak v jejím rámci, jednak na projektovém portálu v komentářích učitelů či odborníků z COV a v doprovodných textech.

Tato publikace vznikla v rámci spolupráce se společností Člověk v tísni.

Jeden svět
na školách

Politika do školy patří

Metodický materiál pro učitele

Autoři Mgr. Ondřej Matějka a Mgr. Filip Hotový, Ph.D.

Grafické zpracování Visual Agency Prague s. r. o.

Ilustrace Aleš Čuma

Vydala Masarykova univerzita v roce 2012

Tisk Tiskárna Didot s. r. o., Trnkova 2944/119, Brno, 628 00

1. vydání

ISBN 978-80-210-5927-6

© 2012 Masarykova univerzita

Publikace je neprodejná. Zdarma k objednání či stažení na www.obcanskevzdelavani.cz.

Centrum občanského vzdělávání

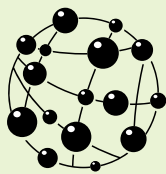
Centrum občanského vzdělávání je samostatné analyticko-aplikační pracoviště Masarykovy univerzity. Posláním COV je podporovat občany v rozvoji dovedností, které jim umožní lépe se orientovat ve veřejném prostoru a účinněji se zapojovat do občanského života. COV vychází z předpokladu, že moderní demokracie se nezakládá jen na institucích, ale také na odpovědnosti jejich zástupců a na dovednostech občanů efektivně a správně instituce využívat. Bez těchto dovedností jsou instituce prázdnou skořápkou, které správně plní svou funkci pouze v situaci bez velkých problémů a tlaků. Základním stavebním kamenem demokratické politické kultury a demokratické občanské společnosti je proto především vzdělaný a svobodně myslící občan.

Občanské vzdělávání se přirozeně dotýká i témat, která jsou předmětem aktuální politické diskuse. Smysluplné občanské vzdělávání proto musí být nadstranické a vyvážené. COV se ve své činnosti řídí třemi principy:

- **bez indoktrinace**
občanské vzdělávání nesmí manipulovat studujícím a bránit mu ve vytváření jeho vlastního úsudku;
- **vyváženost**
občanské vzdělávání nesmí zjednodušovat a zamlčovat kontroverze u témat, která jsou předmětem společenské, politické nebo vědecké diskuse;
- **podpora samostatného myšlení**
občanské vzdělávání má vést studující k dovednosti realizovat vlastní zájmy demokratickými prostředky.

Centrum občanského vzdělávání spolupracuje se zahraničními organizacemi s podobným zaměřením. Je součástí sítě Networking European Citizenship Education, která umožňuje výměnu zkušeností na evropské úrovni.

Ve svých publikacích COV nabízí analýzy, metodické postupy a doporučení v oblasti systémového zavádění občanského vzdělávání v České republice. Publikace jsou dostupné na adrese www.vychovakobcanstvi.cz.

MASARYKOVA UNIVERZITA
**CENTRUM OBČANSKÉHO
VZDĚLÁVÁNÍ**

... jenom volit nestačí.

www.obcanskevzdelavani.cz

**muni
PRESS**

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

ISBN 978-80-210-5927-6

9 788021 059276